

Prøven i Teoretisk Pædagogikum 2022-23

Tema 2: Bæredygtighed og fag

Bæredygtighed fylder meget i den offentlige debat og således også i debatten om, hvilke emner der skal undervises i på ungdomsuddannelserne. Senest har 24 organisationer fra børne-, undervisnings-, uddannelses- og kulturområdet udarbejdet et forslag til en handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling.¹ Børne- og undervisningsminister Pernille Rosenkrantz-Theil ser det som et vigtigt skridt i retning af at integrere bæredygtighed endnu mere i uddannelsesinstitutionerne.² Et andet initiativ er *Broen til fremtiden*, der kræver, at bæredygtighed skrives ind i alle læreplaner.³ Alma Tynell, forkvinde for Danske Gymnasielevs Sammenslutning, udtalte i november 2021, at “vi i gymnasiet [skal] have tværfaglige projekter med bæredygtighed som fortegn, og bæredygtighed skal skrives ind i alle læreplaner (...)”⁴

Det er med andre ord både et samfundsmæssigt, politisk og elevinitieret mål at sætte bæredygtighed på dagsordenen i gymnasiet og i didaktikken.

Du skal inden for temaet 'bæredygtighed og fag' udarbejde en problemformulering med udgangspunkt i din undervisning. Ud fra problemformuleringen skal du analysere og vurdere et eller flere undervisningsforløb i et af dine fag eller på tværs af fag, hvor du har haft særlig fokus på bæredygtighed og bæredygtighedsdidaktik. Du skal inddrage såvel almen didaktik som fagdidaktik, og dine didaktiske valg skal begrundes både teoretisk og praktisk. Endelig skal du forholde dig til, hvordan din analyse og vurdering kan indgå i didaktisk udviklingsarbejde i din undervisning eller på skolen fremover. Se i øvrigt om krav til opgaven i Studieordningen for Uddannelsen i teoretisk pædagogikum.

Bæredygtighed nævnes med få undtagelser ikke direkte i læreplanerne eller i *Lov om de gymnasiale uddannelser*, mens associerede begreber som fx 'klima' og 'miljø' indgår. I vejledningen til *Lov om de gymnasiale uddannelser* § 1 og § 29, stk. 5 udpeges ”Viden om bæredygtighed samt arbejdet med udvikling og vurdering af løsningsforslag” som noget, der kan indgå i arbejdet med elevernes globale

¹ Handleplan for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling (2022):

https://verdensmaalene.cdn.prismic.io/verdensmaalene/852fe8c3-3d3d-4ba8-8e3f-6942c3f41acb_Forslag+til+handlingsplan+for+Uddannelse+for+Bæredygtig+Udvikling.pdf

² UVM (2022, 21. marts): Børne- og undervisningsministeren støtter Handleplan for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling. <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2022/mar/220321-boerne--og-undervisningsministeren-stoetter-handleplan>

³ Broen til Fremtiden (2020): Bæredygtighed i Uddannelse - Positionspapir. <https://broentilfremtiden.dk/tema/Positionspapir%20Broen%20til%20fremtiden%20Uddannelse%20Final.pdf>

⁴ Tynell, A. (2022, 7. januar): Gymnasieelever: Bæredygtighed skal skrives ind i alle læreplaner. <https://www.altinget.dk/verdensmaal/artikel/gymnasieelever-baeredygtighed-skal-skrives-ind-i-alle-laereplaner>

kompetencer.⁵ Her nævnes, hvordan der kan arbejdes med bæredygtighed inden for forskellige fagområder med det mål, at eleverne får indblik i mulige sammenhænge mellem det lokale og det globale, og det nævnes, at i arbejdet med globalt medborgerskab og dermed bæredygtighed kan FN's 17 Verdensmål⁶ indgå. Det er i dette brede perspektiv, at bæredygtighed forstås i denne opgave.

For Jeppe Læssøe handler bæredygtighed om spørgsmålet: "Hvordan kan vi leve og udvikle livet, samfundet og naturen på langsigtede, holdbare måder?"⁷ Brundtlandrapporten fra 1987 anlægger et holistisk perspektiv på bæredygtighed, der samtænker områderne miljø, det sociale og det økonomiske i samfundet.⁸

Danske Gymnasiers 2025-strategi ser det som en almen dannelsesopgave, at eleverne forstår og agerer i den klimavirkelighed, de er en del af, og at gymnasiet bibringer eleverne handlekompetence, så de er klædt på til at tage del i løsningen af et af tidens største og vigtigste problemer.⁹ Parallelt peger Wolfgang Klafki på, at almindennende uddannelse skal give eleverne en vidensbaseret evne til at undersøge epokale nøgleproblemer og medvirke til disse problemers løsning. Viden om problemet er altså ikke nok. Der skal handling til.¹⁰ Torben Spanget Christensen understreger vigtigheden af, at man i undervisningen er opmærksom på balancen mellem handlingsperspektivet, den fagfaglige viden og det normative eller dannelsesmæssige perspektiv, for ellers vil faget: "enten blive et pegefingerrøftende moralistfag eller et lalleglad aktivistfag."¹¹ I bogen *Håbets og Handlingens pædagogik* fremhæves også det følelsesmæssige element som afgørende, hvis man i sin undervisning skal lykkes med at motivere eleverne til at engagere sig i bæredygtighedsproblematikken i faget.¹²

Netop handlekompetence er central i bæredygtighedsdidaktikken,¹³ der i Danmark ofte refereres til som Uddannelse til Bæredygtig Udvikling (UBU). UBU 1 har afsat i faktuel viden, og fokus er på, at man ved at fremme færdigheder og tænkemåder hos eleverne kan skabe konkrete adfærdssændringer og handlinger, der relaterer til et tydeligt identificeret behov. I forlængelse heraf har UBU 2 fokus på at skabe åbne kollaborative læreprocesser, der har som mål at "forme en dannelse hos eleverne, der gør dem kritisk

⁵ UVM (2022): Globale kompetencer - Vejledning til lov og bekendtgørelse. [Vejledninger til love og bekendtgørelse | Børne- og Undervisningsministeriet \(uvm.dk\)](https://www.uvm.dk/love-og-bekendtgorelse/borne-og-undervisningsministeriet).

⁶ Verdensmål (u.å): De 17 Verdensmål. <https://www.verdensmaal.org/maalene>

⁷ Lysgaard, Jonas Andreassen et al (2020: 19): Bæredygtighedens pædagogik, Frydenlund Academic 2020.

⁸ EMU (2021, 28. januar): Hvad er bæredygtighed?. <https://emu.dk/grundskole/sundheds-og-seksualundervisning-og-familiekundskab/maddannelse-i-praksis/hvad-er?b=t5-t32-t3631>

⁹ Danske Gymnasier (2021): Politik for bæredygtighed. https://danskegymnasier.dk/wp-content/uploads/FINAL2-DG_Politik_Baeredygtighed_enkel.pdf

¹⁰ Wolfgang Klafki (2001). Dannelses-teori og didaktik – nye studier. Side 66ff. Klim.)

¹¹ Christensen, T. S. (2011:172). Formål og ambitionsniveau i sammenlignende fagdidaktik. *Cursiv*, (7), 169 - 174.

¹² Se Højholdt, A., & Ravn-Pedersen, T. (red.) (2021). *Håbets og handlingens pædagogik: undervisning i verdensmål og bæredygtighed*. Hans Reitzels Forlag. Det følelsesmæssige element er også en del af Didaktikmodellen for bæredygtighed: Öhman, J., & Sund, L. (2021). A Didactic Model of Sustainability Commitment. *Sustainability*, 13(6), 3083. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/su13063083>

¹³ For en udfoldelse af handlekompetencebegrebet se Carlsson, M. S. (2020). Handlekompetencebegrebet på arbejde i uddannelse for bæredygtig udvikling. I J. Andreassen Lysgaard, & N. Jordt Jørgensen (red.), *Bæredygtighedens Pædagogik: Forskningsperspektiver og eksempler fra praksis* (s. 123-139). Frydenlund Academic.

tænkende, demokratisk ansvarlige, kreative og innovative.”¹⁴ Et eksempel på UBU 1 er, at eleverne på Uddannelsescenteret i Holstebro i to forløb om genbrug og bæredygtigt byggeri har lært om affaldshierarkiet, bygget med genbrugsmaterialer og udviklet bæredygtige festivalbarer til Skive Festivalen. UBU 2 er repræsenteret, hvis undervisningen også er planlagt med elementer, der giver eleverne mulighed for at arbejde undersøgende, åbent, kreativt, kritisk og nysgerrigt omkring fagenes relation til genbrug og affaldshåndtering i et bæredygtighedsperspektiv.¹⁵ UBU lægger op til en projektorienteret og undersøgende tilgang i fag, hvor man arbejder med problemidentifikation, analyse og handling.¹⁶

Nikolaj Elf m.fl. anvender begrebet øko-literacy for, hvordan man didaktisk kan arbejde med bæredygtighed i undervisningen.¹⁷ I projektet “Verdensmål til fagmål” arbejder man konkret med at oversætte FN’s verdensmål 12 om ansvarligt forbrug og produktion til fagmål i alle fag.¹⁸ På Sustainable.dk finder man samfundsfaglige og naturvidenskabelige forløb målrettet undervisning i STX og HTX samt digitalt undervisningsmateriale til tekniske gymnasier om bæredygtigt byggeri. Undervisningsmaterialerne inddrager eleverne i at finde fremtidens løsninger.¹⁹

Michael Paulsen foreslår en bevægelse fra en moderat bæredygtighedspædagogik til en radikal antropocæn pædagogik, der lægger op til, “at hele måden vi bedriver uddannelse på, skal omtænkes.” Det gælder rammerne for undervisning, hvilke fag der undervises i og en ny forståelse af de epokale nøgleproblemer, “hvor det almene er hele den livskritiske jordzone.”²⁰

Selvom klima og klimahandling er helt centrale bæredygtighedsproblemer, så viser en undersøgelse, som GL har foretaget, at det kun er 36% af gymnasielærerne, der i praksis inddrager lige præcis de problematikker i deres undervisning. Det kommer ikke bag på Jeppe Læssøe: “Selvom det ligger mere naturligt for nogle fag end for andre, bør de fleste fag være åbne for at tage opgaven på sig. Jeg kan godt forstå, hvis man som lærer i visse fag lige skal tænke sig om en ekstra gang for at finde koblingen. Men man misser et potentiale, hvis man som skole bare parkerer opgaven i de naturvidenskabelige fag og samfundsfag og lader de andre fag gå fri,” siger han.²¹

¹⁴ Skov, T. K., & Marcussen, B. H. (2020). Bæredygtighed på tekniske erhvervsuddannelser. I J. Garsdal (red.), Bæredygtighed og bæredygtig udvikling: uddannelse, dannelse og fagdidaktik i skole, erhvervs- og professionsuddannelser (s. 56-67). VIA University College.

¹⁵ Skov, T. K., & Marcussen, B. H. (2020:64). Bæredygtighed på tekniske erhvervsuddannelser. I J. Garsdal (red.), Bæredygtighed og bæredygtig udvikling: uddannelse, dannelse og fagdidaktik i skole, erhvervs- og professionsuddannelser (s. 56-67). VIA University College.

¹⁶ Se fx Lund, B. (2020). Bæredygtighedspædagogik og handlekompetence – et velkommen tilbage til 70erne? Forskning og Forandring, 3(2), 47 -68. <https://doi.org/10.23865/fof.v3.2433>

¹⁷ Elf, N., Svabo, C., & Skovgaard, T. (2021, maj 3). Økoliteracy: Miljølæring med afsæt i det lokale. EMU - Danmarks undervisningsportal. <https://emu.dk/grundskole/paedagogik-og-didaktik/oekoliteracy-miljoelaering-med-afsaet-i-det-lokale?b=t5-t22-t2565>

¹⁸ Kamp, M. (2021). Hvordan får vi bæredygtigheden op at flyve? Gymnasieforskning, nr. 24, 4-9.

¹⁹ Concito (u.å): Undervisningsmateriale til ungdomsuddannelserne.

<https://concito.dk/klimaambassaden/undervisningsmaterialer/undervisningsmateriale-til-ungdomsuddannelserne>

²⁰ Paulsen, M. (2021). Antropocæn dannelse: Bæredygtighedspædagogik i gymnasiet. EMU - Danmarks læringsportal.

<https://emu.dk/stx/paedagogik-og-didaktik/dannelse/antropocaen-dannelse-og-baeredygtighed-i-gymnasiet>

²¹ Rasmussen (2022, 3. marts): Mange lærere har klimaidealer – men gør noget andet i praksis. <https://gymnasieskolen.dk/mange-laerere-har-klimaidealer--men-goer-noget-andet-i-praksis>

Ifølge Lene Tanggaard er det legitimt, at bæredygtighed fylder meget. Alligevel advarer hun om faldgruben, at ideologi risikerer at skygge for den pædagogiske opgave: ”Der er mange ting, man skal lære for at begå sig myndigt og kompetent. Det er ikke nok at gå rundt og sige bæredygtighed, hænge et flag op og have gode intentioner. Man skal lære noget i dybden om det i de enkelte fag: Undersøge, tilvejebringe viden og udvikle færdigheder.” Lene Tanggaard underbygger sin pointe ved at referere tidligere undervisningsminister Merete Riisager: “Verdensmål og klimakamp fylder mere i skolen. Men er det undervisning eller indoktrinering? Hvordan kan vi få de børn, der er optaget af bæredygtighed, til at agere i forhold til klimakrisen? Det kan nogle gange være ved at tie stille om den del og i stedet bare lære dem noget om kemi, så de ved, hvordan tingene fungerer.”²²

²² Pedersen. E (2022, 4. april): Verdensmål og klimakamp fylder mere i skolen. Men er det undervisning eller indoktrinering? Kristeligt Dagblad